

Příběh zemědělství České republiky od jejího vstupu do EU z datové sítě FADN

Ing. Věra Vrkočová, Ing. Martina Döbertová, Mgr. Tomáš Vintr, Ing. Monika Hlaváčová (ÚZEI)

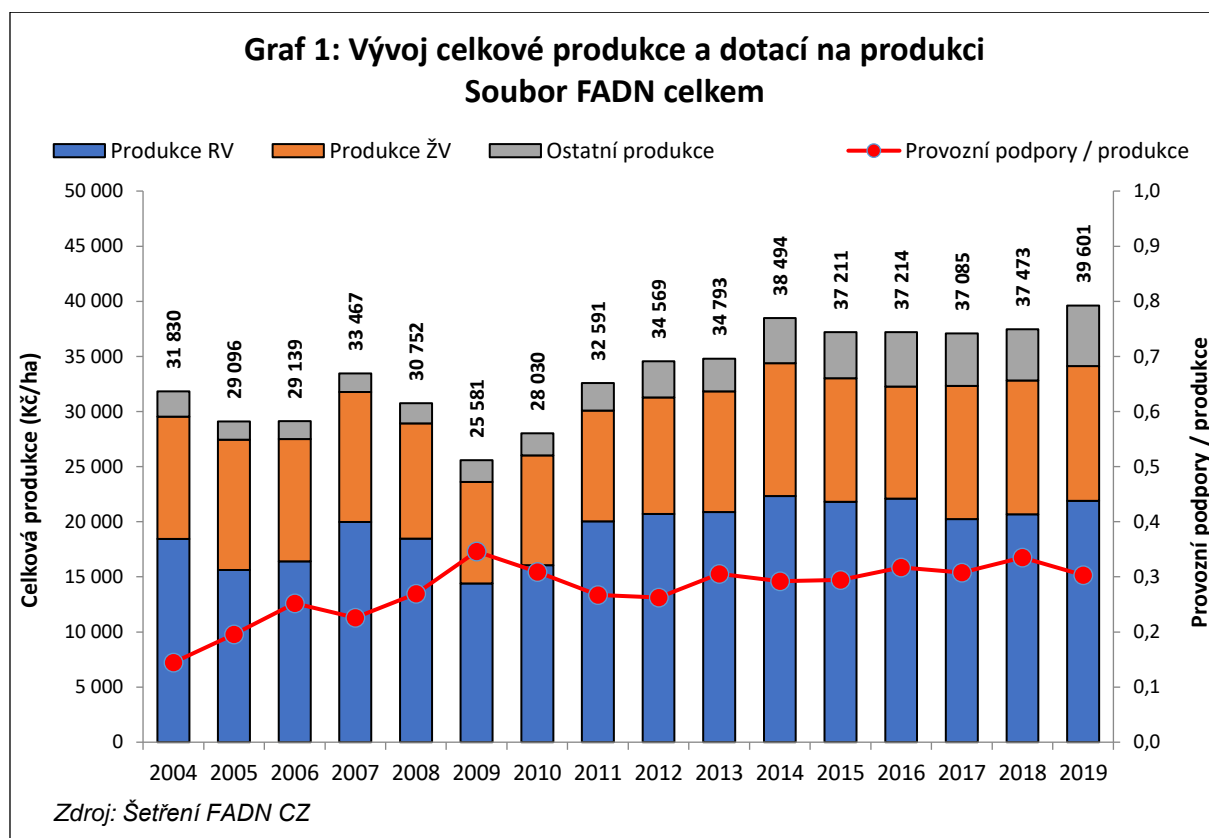
Česká republika se dne 1. května 2004 stala členským státem Evropské unie. V souvislosti se vstupem ČR do EU došlo také v oblasti zemědělství k harmonizaci s evropskou legislativou, která ukládá svým členům povinnost každoročně předkládat Evropské komisi objektivní výsledky hospodaření zemědělských podniků. K tomu účelu funguje ve všech členských státech EU Zemědělská účetní datová síť FADN (Farm Accountancy Data Network), která na základě jednotných metodických principů shromažďuje v rámci výběrového šetření strukturální a ekonomická data komerčně zaměřených zemědělských podniků ve standardizovaném systému ukazatelů. Je jedním z nejvýznamnějších zemědělských statistických zjišťování v rámci Evropské unie, které je v zemích EU prováděno již od roku 1965.

Datovou síť (databázi FADN) spravuje Generální ředitelství Evropské Komise pro zemědělství a rozvoj venkova (DG AGRI). Je zdrojem informací pro řízení Společné zemědělské politiky (SZP) – pilíře Evropské unie v oblasti zemědělství a venkova. Pro všechny členské státy EU existuje závazný jednotný klasifikační systém (typologie) zemědělských podniků, aby bylo možné srovnávat ekonomické výsledky v jednotlivých zemích. Princip tohoto třídění vystihuje, jaká výroba v podniku převládá. Podniky jsou do výběrového souboru vybírány na základě každoročně schvalovaného plánu výběru podniků, který zajišťuje reprezentativnost z hlediska jednotlivých typů výrobního zaměření a ekonomické velikosti. V současnosti je Česká republika povinna předat do EU výsledky za 1 417 zemědělských podniků. Na základě údajů od jednotlivých respondentů je následně, pomocí vážení dat FADN, prováděn nápočet na všechny zemědělské podniky ČR. Smyslem sítě FADN je poskytovat detailní pohled nejen na zemědělství jako celek, ale i na skupiny podniků podle různých hledisek. Základním výstupem výběrového šetření FADN je Standardní výstup, což je soubor ukazatelů, které tvoří základnu pro komparace výsledků zemědělských podniků.

Výsledky výběrového šetření FADN v České republice od jejího vstupu do EU jsou v příspěvku prezentovány pomocí vybraných ukazatelů Standardního výstupu – celkové produkce, celkových nákladů, provozních dotací a čisté přidané hodnoty. S ohledem na srovnatelnost údajů jsou uváděny hodnoty v podobě relativních ukazatelů přepočtených na jeden hektar zemědělské půdy (z. p.), proto nejsou v hodnocení zahrnuty podniky bez zemědělské půdy. Údaje za rok 2019 jsou předběžné z probíhajícího šetření FADN. Kromě výsledků souboru FADN celkem jsou prezentovány i výsledky čtyř nejrozšířenějších výrobních zaměření (VZ) České republiky – polní výroby, smíšené výroby, produkce mléka a chovu skotu, ovcí, koz a ostatních zvířat zkrmujících objemnou píci (ZOP).

Pro hodnocení ekonomiky zemědělských podniků je výchozím ukazatelem celková produkce. Od začátku sledovaného období v roce 2004 do roku 2007 se dosažená hodnota celkové produkce pohybovala v rozmezí 29,1 až 33,5 tis. Kč přepočtených na jednotku plochy. Po ekonomicky úspěšném

roce 2007 následoval téměř 9% pokles produkce na hodnotu 30,8 tis. Kč/ha (rok 2008). V roce 2009 pokles pokračoval až na 25,6 tis. Kč/ha, kdy byla produkce na nejnižší úrovni v celém sledovaném období. Poté od roku 2010 následoval růst produkce na hodnotu téměř 35 tis. Kč/ha (rok 2013), který vyvrcholil v roce 2014, kdy byla dosažena druhá nejvyšší hodnota celkové produkce (38,5 tis. Kč/ha). Poté v letech 2015 až 2018 následovalo období stagnace na hodnotách okolo 37 tis. Kč/ha a v roce 2019 byla hodnota dosažené produkce ve výši 39,6 tis. Kč/ha.

Nejvyšší hodnota celkové produkce byla ve sledovaném období dosažena v roce 2019 (39 601 Kč/ha). Velmi dobrých výsledků bylo dosaženo v odvětví rostlinné výroby, ovšem hodnota produkce ŽV a ostatní produkce byla ve sledovaném období nejnižší.

Naopak ekonomicky nejhorší byl rok 2009, kdy nepříznivé klimatické podmínky negativně ovlivnily výnosy obilovin a dále klesly ceny zemědělských výrobců. Zároveň byl zaznamenán i pokles produkce ŽV, který byl způsoben zejména propadem ceny kravského mléka, jež byla nejnižší v celém sledovaném období (6,3 Kč/l).

Podniky různých výrobních specializací dosahují velmi rozdílných úrovní celkové produkce, s čímž souvisí i výše vynaložených nákladů. Vysokých hodnot produkce a nákladů dosahují podniky výrobních zaměřených na produkci mléka a smíšená výroba, dále podniky polní výroby, a naopak nejnižší úroveň produkce a nákladů vykazují podniky VZ chov skotu, ovcí, koz a ostatních zvířat ZOP.

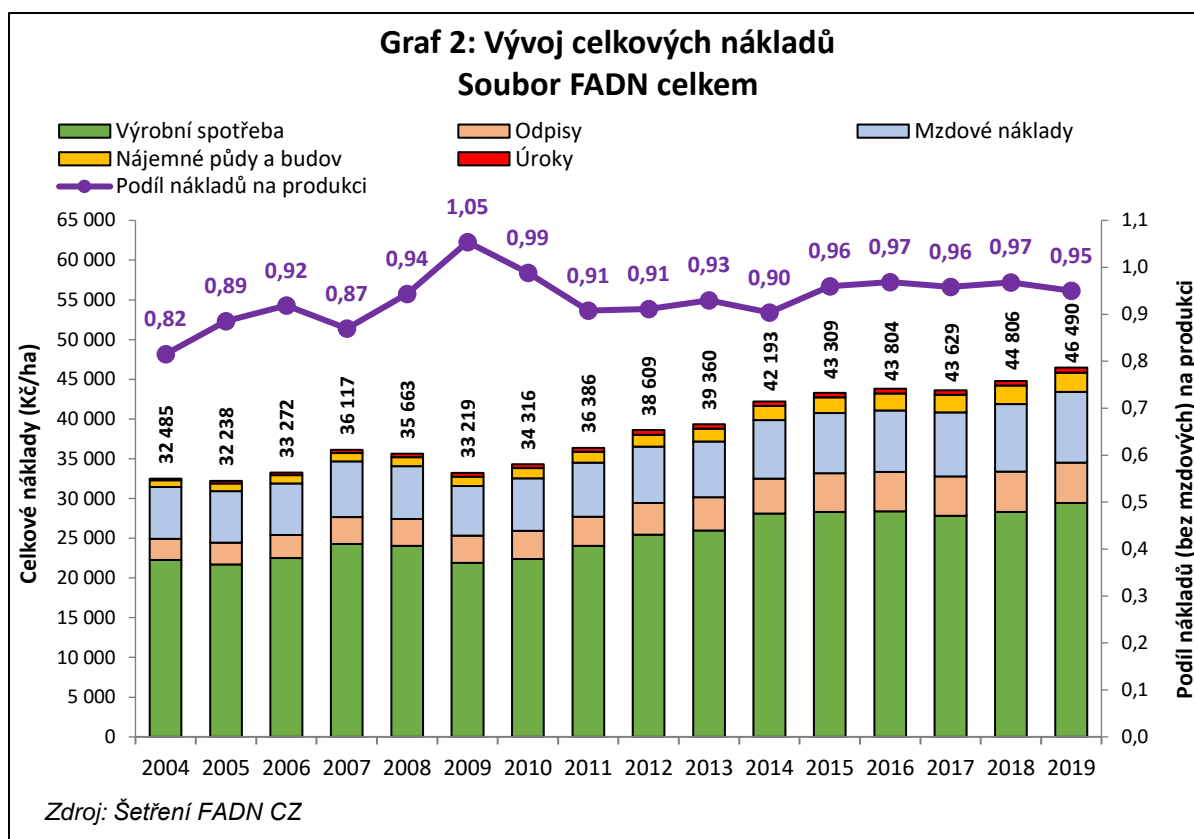
Od účetního roku 2010 vstoupila v platnost nová klasifikace zemědělských podniků vycházející z nařízení EU, na jejímž základě došlo ke změně v zařazení podniků do jednotlivých kategorií výrobních zaměření. Změna se projevila již v datech roku 2009, která byla přepočítána podle tohoto nového systému třídění. Tato změna třídění podniků zhoršila možnost meziročních porovnání výsledků podniků před rokem 2009 a po roce 2009 zejména u podniků zařazených do výrobního zaměření polní výroba, kterého se tato změna dotkla nejvíce. Původní výpočet tzv. Standardního příspěvku na úhradu (SGM - Standard Gross Margin) zahrnoval přímé náklady, zatímco nový systém tzv. Standardní produkce (SO - Standard Output) vyjadřuje jen produkční potenciál plodin a kategorií zvířat. Tím došlo ke zvýšení významu živočišné výroby, která v původním výpočtu při vyšších nákladech dosahovala nižšího SGM, což vedlo k přesunu podniků s ŽV do jiných výrobních zaměření.

V souboru podniků celkem se na dosažené hodnotě celkové produkce nejvíce podílí hodnota produkce rostlinné výroby (55,3% podíl v roce 2019), dále hodnota živočišné produkce (30,9 %) následovaná hodnotou ostatní produkce (13,8 %).

Nejvýznamnější skupinu plodin pro tvorbu hodnoty produkce RV představují obiloviny (43,7% podíl v roce 2019), dlouhodobě druhou nejvýznamnější komoditou jsou olejniny (18,9 %) následované krmnými plodinami (14,0 %). Mezi další pěstované plodiny patří zelenina (5,1 %), brambory (4,4 %), cukrovka (4,2 %), víno (2,7 %), ovoce (2,5 %) a ostatní okrajově pěstované plodiny. Hodnota rostlinné produkce je tvořena výnosy, jež jsou mimo jiné ovlivněny klimatickými podmínkami daného roku, a cenami zemědělských výrobců (CZV).

Na tvorbě hodnoty živočišné produkce se nejvýznamněji podílí produkce kravského mléka a mléčných výrobků (63,5% podíl v roce 2019), dále produkce hovězího a telecího masa (22,1 %), následovaná produkcí vepřového (6,4 %) a drůbežího (5,1 %) masa. Dosaženou hodnotu produkce ŽV výrazně ovlivňuje výkupní cena kravského mléka především u podniků, které se ve větší míře specializují na produkci mléka (podniky VZ produkce mléka a VZ smíšená výroba). Realizační cena kravského mléka ve sledovaném období kolísá, nejnižší byla v roce 2009 (6,3 Kč/l) a nejvyšší v roce 2014 (9,3 Kč/l). Tyto roky také v časové řadě vykazovaly extrémní hodnoty celkové produkce. Na výši dosažené hodnoty mléčné produkce má vliv realizační cena a množství vyprodukovaného kravského mléka.

V účetním roce 2014 došlo ke změně metodiky, kdy byly nově definovány ostatní výtěžné činnosti (OGA – Other Gainful Activities), jejich produkce, ale i náklady s nimi spojené. OGA zahrnují ostatní činnosti jiné než zemědělská prvovýroba, které využívají buď zdroje podniku (půdu, stavby, stroje) nebo produkty podniku. Do této kategorie patří zpracování výrobků ŽV, zpracování výrobků RV, poskytování zemědělských služeb, agroturistika, výroba elektrické energie z OZE (obnovitelné zdroje energie), lesní výroba a jiná výroba přímo související s podnikem. Tato metodická změna měla za následek zvýšení ostatní produkce a s tím související zvýšení vykazovaných nákladů na tyto ostatní výtěžné činnosti. Význam ostatní produkce na tvorbě hodnoty celkové produkce v časové řadě roste (viz graf 1).

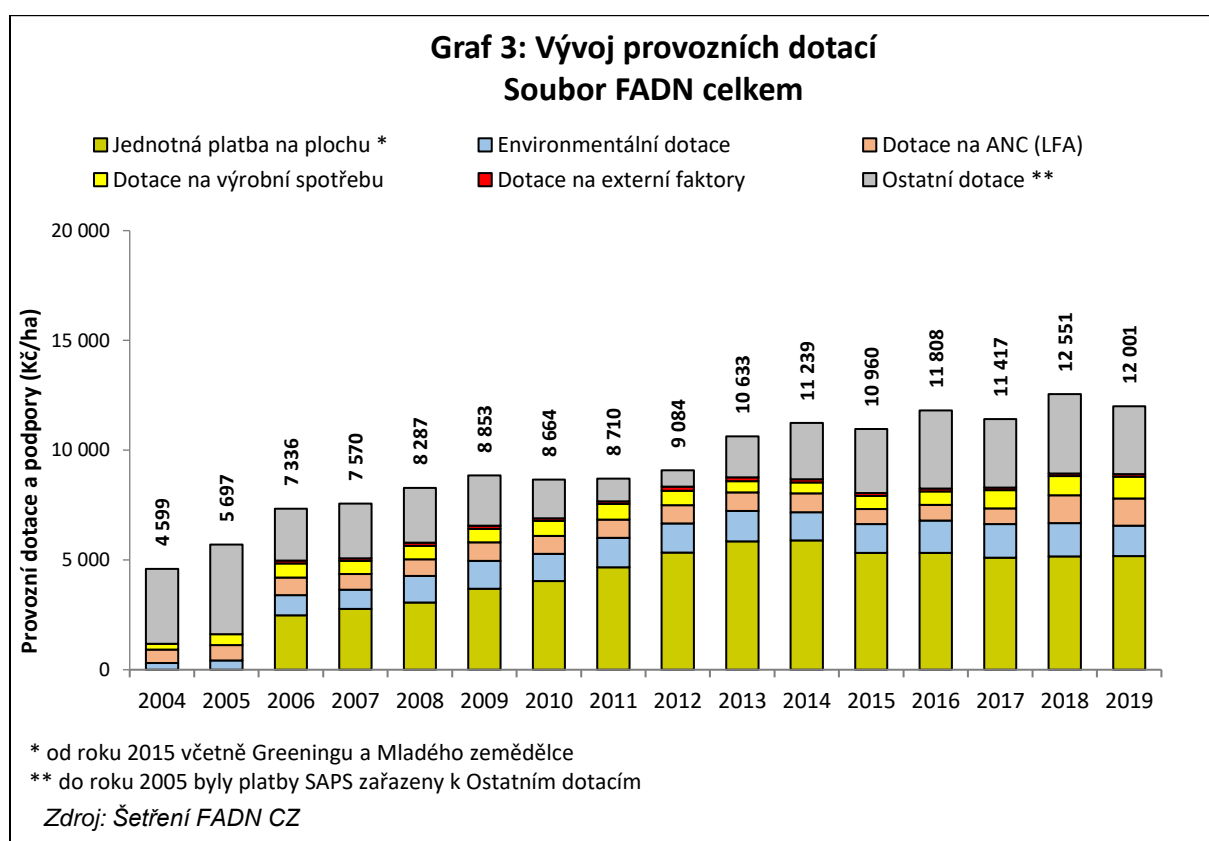
Na celkových nákladech se nejvíce podílí výrobní spotřeba, která zahrnuje přímé náklady (náklady na krmiva, nakupovaná hnojiva, osiva, POR, další přímé náklady RV a ŽV a přímé náklady na ostatní výdělečné činnosti) a ostatní věcné náklady (náklady budov a strojů, energie, služby a ostatní náklady). Ve sledovaném období došlo ke zvýšení výrobní spotřeby, což bylo ovlivněno jednak růstem některých vstupů (POR, nakupovaná hnojiva a osiva), ale také změnou metodiky v roce 2014, kdy se začala samostatně evidovat produkce a náklady ostatních výdělečných činností (OGA).

Další významnou nákladovou položku představují tzv. externí faktory, které se skládají z mzdových nákladů, nájemného půdy a budov a nákladových úroků. Zejména v posledních letech byl zaznamenán výrazný růst mzdových nákladů a pachtovného, což se odrazilo v růstu celkových nákladů. Z dlouhodobého pohledu roste také výše odpisů, což značí rostoucí investiční aktivitu podniků a tím zvyšující se technickou vybavenost podniků.

Vstupem České republiky do Evropské unie vstoupil v platnost nový systém poskytování finančních podpor pro zemědělce. Během roku 2004 byla přijata právní úprava vyplácení přímých plateb v nových členských státech, zejména ustanovení o režimu Jednotné platby na plochu (Single Area Payment Scheme - SAPS), tj. platby na hektar obhospodařované půdy včetně ustanovení o postupném navyšování přímých plateb a možnosti dorovnávání přímých plateb z národních zdrojů. K Jednotné platbě na plochu byly poskytovány národní doplňkové přímé platby Top-Up a národní podpory podle „Zásad“ podle zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, jejichž cílem bylo zajištění konkurenceschopnosti českého zemědělství na evropském i světovém trhu. Dále bylo v roce 2004 přijato nařízení týkající se problematiky rozvoje venkova. Byly poskytovány podpory v rámci strukturální politiky EU, zaměřené na

rozvoj venkova, na základě Horizontálního plánu rozvoje venkova (HRDP), např. dotace na méně příznivé oblasti LFA a na agroenvironmentální opatření.

Podstatné je, že si české zemědělství výrazně polepšilo, zejména vlivem čerpání podpor (dotací) z evropských zdrojů. Zatímco v roce 2004 byl celkový objem podpory na SAPS v ČR 198,94 mil. EUR (při kurzu 32,45 Kč/EUR) = 6 455,3 mil. Kč, v roce 2013 dosáhl částky 832,828 mil. EUR (při kurzu 25,73 Kč/EUR) = 21 428,6 mil. Kč. Došlo ke zvýšení sazby SAPS z 1 830,40 Kč/ha (rok 2004) na historicky nejvyšší hodnotu 6 068,88 Kč/ha (rok 2013). Tento rostoucí trend dokumentují i data FADN (viz graf 3). V roce 2013 tvořila platba SAPS 55 % z celkové hodnoty provozních dotací. Jejím cílem bylo zabezpečit stabilní příjmy zemědělcům.

V prosinci roku 2013 byla schválena reforma Společné zemědělské politiky, která zásadně změnila strukturu přímých plateb pro období 2015-2020 na platbu vícesložkovou. Největší složku představuje tzv. základní platba, kterou je v ČR do roku 2020 Jednotná platba na plochu zemědělské půdy (SAPS). Dalšími složkami jsou platba na zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí (Greening) a platba pro mladé zemědělce. Citlivým sektorům je poskytována dobrovolná podpora vázaná na produkci (VCS). Jedná se o komodity, které čelí obtížím, ale jsou důležité z hospodářských, sociálních nebo environmentálních důvodů (brambory pro výrobu škrobu, chmel, ovoce, zelenina, konzumní brambory, cukrová řepa, bílkovinné plodiny, masná telata, dojnice a pasené ovce a kozy).

Vzhledem ke zpoždění ve vyjednávání platila v roce 2014 dosavadní (stávající) pravidla a nová zemědělská politika vstoupila v platnost od 1. ledna 2015. I nadále však zůstává Jednotná platba na plochu SAPS včetně Greeningu a Mladého zemědělce nejvýznamnější složkou přímých plateb. Tato trojice podpor se podílí více než 40 % na celkových provozních podporách (viz graf 3). V roce 2015 byl v ČR celkový objem podpory na SAPS ve výši 462,139 mil. EUR (při kurzu 27,187 Kč/EUR) = 12 564,172 mil. Kč, na Greening ve výši 253,456 mil. EUR (při kurzu 27,187 Kč/EUR) = 6 890,708 mil. Kč, na Mladého zemědělce ve výši 2,57 mil. EUR (při kurzu 27,187 Kč/EUR) = 70 mil. Kč. Sazba SAPS se snížila na 3 543,91 Kč/ha. Byla stanovena sazba pro Greening 1 943,62 Kč/ha a sazba pro Mladého zemědělce 885,98 Kč/ha.

Druhou nejvýznamnější položku provozních dotací představují ostatní dotace (viz graf 3). Do této kategorie jsou zařazeny veškeré dotace na plodiny a na zvířata, podpory výjimečného charakteru a ostatní dotace provozního charakteru získané z jiných zdrojů než z rezortu zemědělství. Výjimku tvoří roky 2004-2005, kdy byla v ostatních dotacích evidována Jednotná platba na plochu. Ostatní dotace tvořily více než 25 % celkových provozních dotací mimo roky 2011 a 2012. Do roku 2012 zde byly zahrnuty zejména národní doplňkové platby Top-Up (platba na chmel, na přežvýkavce, na chov ovcí a koz, na chov krav bez tržní produkce mléka, na zemědělskou půdu a na brambory pro výrobu škrobu). V letech 2011-2012 se hodnota ostatních dotací pohybovala na historickém minimu ve výši 1 034 Kč/ha, resp. 747 Kč/ha. Příčinou bylo zrušení platby Top-Up na zemědělskou půdu v roce 2011 a výrazný pokles sazeb u plateb Top-Up na přežvýkavce, na chov krav bez tržní produkce mléka a na chov ovcí a koz. V roce 2012 byla kromě toho zavedena modulace (krácení) plateb Top-Up. Poskytování národních doplňkových plateb Top-Up bylo v roce 2013 nahrazeno přechodnými vnitrostátními podporami (PVP), které lze poskytovat až do roku 2020 a u nichž byla také uplatněna modulace.

Od roku 2013 se celková hodnota ostatních dotací výrazně zvýšila následkem změny legislativy v oblasti podpory obnovitelných zdrojů energie. Týkala se subjektů, které provozují výrobu elektrické energie z obnovitelných zdrojů energie, zejména bioplynové stanice (BPS) a fotovoltaické elektrárny (FVE). Zatímco do roku 2012 byla podpora, tzv. zelený bonus, evidována v tržbách za elektrickou energii v ostatní produkci, od 1.1.2013 je zelený bonus poskytován společností OTE, a.s. (operátor trhu s energií) a veden jako ostatní dotace. V roce 2013 dosáhly ostatní dotace úrovně 1 875 Kč/ha. Podpory OTE představují v průměru 1 500 Kč/ha. Zrušení modulace přechodných vnitrostátních podpor v roce 2014 a oslabení koruny (z 25,73 Kč/ EUR na 27,5 Kč/EUR) způsobilo další zvýšení ostatních dotací na 2 567 Kč/ha.

V roce 2015 se sice snížila Jednotná platba na plochu včetně Greeningu a Mladého zemědělce, ale nově byly zavedeny Dobrovolné podpory vázané na produkci (VCS). Ostatní dotace se opět zvýšily na 2 907 Kč/ha. I v roce 2016 došlo k nárůstu ostatních dotací na hodnotu 3 561 Kč/ha. Byly poskytnuty mimořádné podpory pro chovatele dojníc a prasnic a dotace na zmírnění škod způsobených extrémním suchem v období květen až říjen 2015.

Absolutně nejvyšší hodnoty 3 610 Kč/ha dosáhly ostatní dotace v roce 2018, protože byly zemědělcům kompenzovány ztráty způsobené suchem v roce 2017 i v roce 2018 prostřednictvím mimořádné dotace na zmírnění škod způsobených suchem.

Environmentální dotace jsou s podílem 13 % třetí nejvýznamnější položkou celkových provozních podpor, průměrně dosahují částky 1 300 Kč/ha. Zahrnují Agroenvironmentální opatření, Agroenvironmentálně-klimatická opatření, dotace Natura 2000 na zemědělské půdě a od roku 2016 dotace na Ekologické zemědělství a Dobré životní podmínky zvířat.

Dotace na ANC (resp. do roku 2017 dotace na LFA – méně příznivé oblasti) v průměrné výši 770 Kč/ha vzrostly v roce 2018 o 76,8 % na 1 257 Kč/ha. V roce 2018 došlo k redefinici LFA oblastí, poprvé byly poskytovány platby na nově vymezené oblasti s přírodními omezeními ANC. Z hlediska celkového rozsahu v rámci ČR vzrostl podíl ploch zařazených do ANC ve srovnání s LFA. Celková bilance ANC se zvýšila z dosavadních 50 % na více než 56 % celkové výměry evidované zemědělské půdy.

V průběhu sledovaného období čerpaly zemědělské podniky také dotace na výrobní spotřebu, které zahrnují vratku spotřební daně při nákupu nafty a bionafty, podporu pojištění z PGRLF a národní podpory. Zde stojí za zmínku rok 2017, kdy došlo ke zvýšení dotací na výrobní spotřebu. Rozšířil se nárok na vratku spotřební daně o naftu spotřebovanou v živočišné výrobě. Do roku 2016 měly nárok na vratku spotřební daně pouze podniky, které naftu spotřebovaly v rostlinné výrobě. Cílem bylo a stále je podpořit chovatele skotu, prasat a drůbeže.

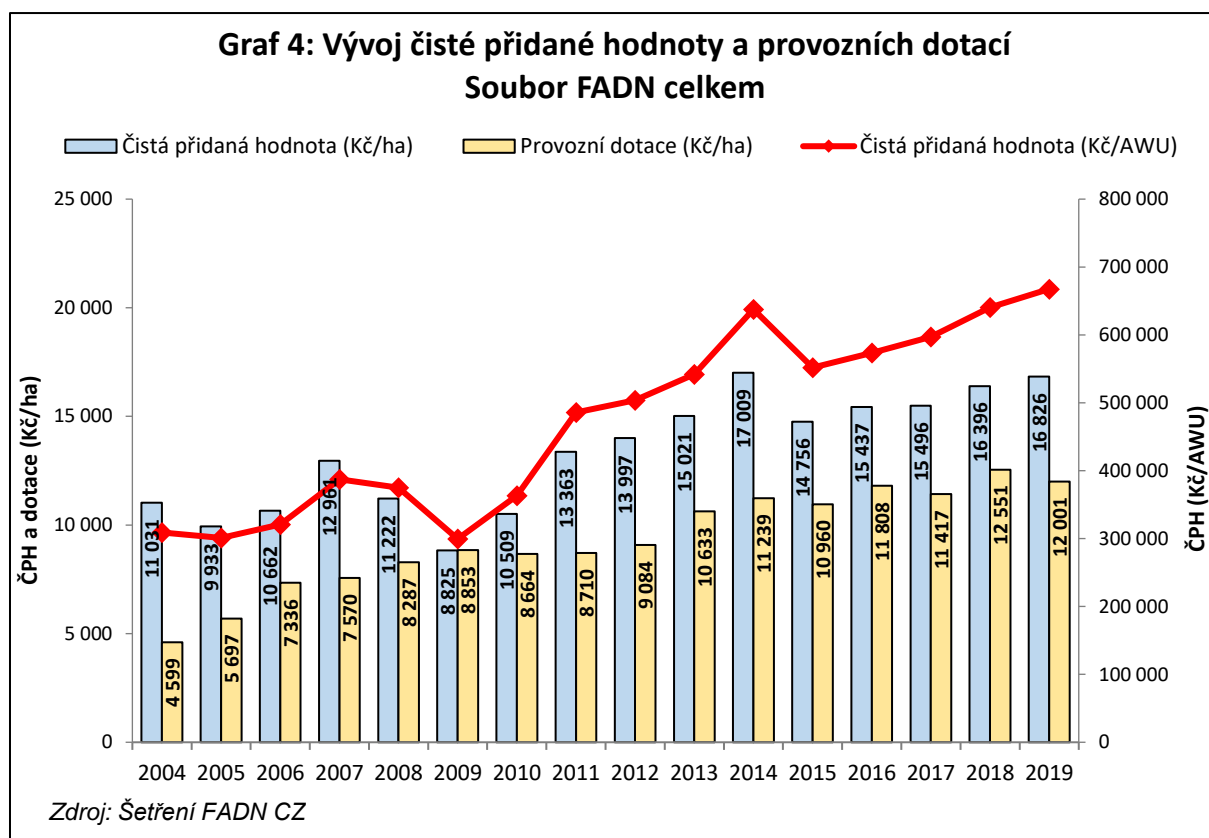
Nejmenší podíl (1 %) na provozních dotacích tvoří dotace na externí faktory (dotace úroků z úvěrů), které se v průběhu let výrazně neměnily. Jejich hodnota oscilovala kolem průměrných 133 Kč/ha.

Celková hodnota provozních dotací vztažená na ha z. p. vzrostla od vstupu ČR do EU z 4 599 Kč na 12 551 Kč, přičemž na výslednou hodnotu v jednotlivých letech mají podstatný vliv ostatní dotace. Z grafu 3 je patrné, že nejvyšší provozní dotace byly v roce 2018, kdy byly nejvyšší i ostatní dotace.

Při hodnocení podílu provozních dotací k celkové produkci můžeme konstatovat, že se po vstupu ČR do EU pohybuje v intervalu od 0,14 do 0,35. Nejnižší byl v roce 2004 (0,14), naopak nejvyšší v roce 2009 (0,35) - viz graf 1. Je to způsobeno hodnotou celkové produkce. Rok 2004 lze charakterizovat mimořádně příznivým počasím, které znamenalo vysokou sklizeň rostlinné produkce u všech významných plodin, doprovázenou růstem cen zemědělských výrobců. Celková produkce dosáhla hodnoty 31 830 Kč/ha, zatímco provozní dotace byly nejnižší, ve výši jen 4 599 Kč/ha. Naopak v roce 2009 byla nejnižší celková produkce ve vztahu k provozním dotacím.

Vstup České republiky do EU přinesl významné zvýšení příjmů ze zemědělské činnosti a návazně zlepšení hospodářských výsledků, měřených ukazatelem čisté přidané hodnoty, jak znázorňuje graf 4. Čistá přidaná hodnota (ČPH) je považována za hlavní indikátor efektivnosti výroby a důchodové situace

zemědělských podniků. Vyjadřuje sumu celkové produkce včetně salda provozních dotací a daní po odečtení výrobní spotřeby a odpisů.

Ve výsledcích zemědělských podniků se vedle nárůstu provozních dotací odrazily i další faktory, zejména příznivý cenový vývoj na trhu a průběh počasí.

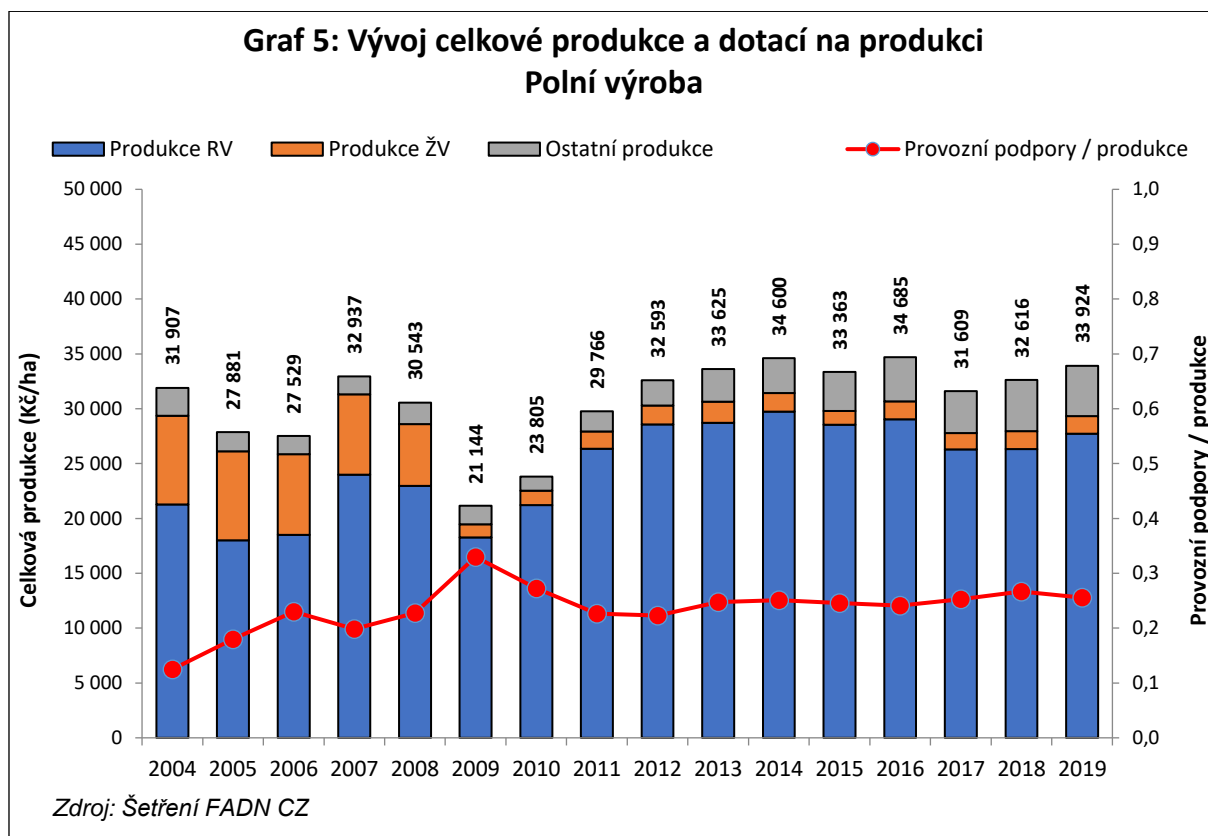
Celková produkce společně s efektivním využíváním vstupů ovlivňuje výši přidané hodnoty. Se zvyšující se hodnotou celkové produkce se zvyšuje i hodnota čisté přidané hodnoty v přepočtu na ha z. p. Nejnižší čisté přidané hodnoty ve vyjádření na jednotku plochy bylo dosaženo v roce 2009, nejvyšší v roce 2014, což koresponduje s hodnotou celkové produkce.

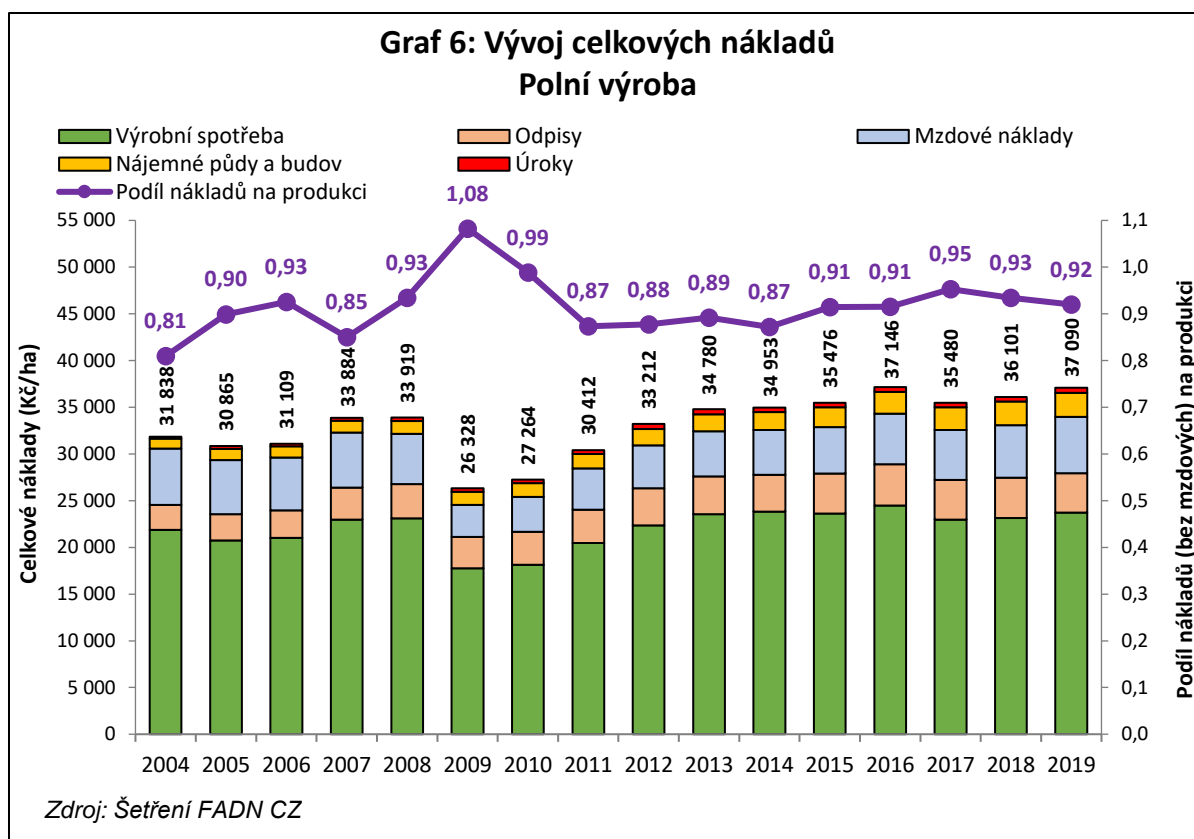
Vliv celkové produkce dokumentuje i největší meziroční nárůst čisté přidané hodnoty o 27,2 % mezi roky 2010 a 2011 při srovnatelné úrovni provozních dotací. V roce 2011 čistá přidaná hodnota poprvé překročila hranici 13 tis. Kč/ha. Převyšuje tak rekordní hodnotu velmi příznivého roku 2007, kdy poprvé od vstupu České republiky do EU došlo k významnému meziročnímu zvýšení čisté přidané hodnoty o 21,6 % (při zvýšení celkové produkce o 16,2 %). Od roku 2015 je zaznamenán trend trvalého růstu hodnoty ČPH/ha z. p. (viz graf 4).

Čistá přidaná hodnota na AWU (roční pracovní jednotku) je jednou z forem vyjádření produktivity práce, která je ovšem ovlivněna výší dotací. Za celý soubor sledovaných podniků bylo od roku 2004 dosaženo jejího výrazného nárůstu z 309,2 tis. Kč/AWU až na hodnotu 667,6 tis. Kč/AWU, jak ukazuje graf 4. Příčiny tohoto vývoje je možno identifikovat v nárůstu hodnoty celkové produkce a provozních dotací. Křivka v podstatě kopíruje trend čisté přidané hodnoty přepočtené na ha z. p. Je to způsobeno i tím, že vstup pracovní síly, vyjádřený ukazatelem AWU/100 ha, v časové řadě klesá.

Výrobní zaměření Polní výroba

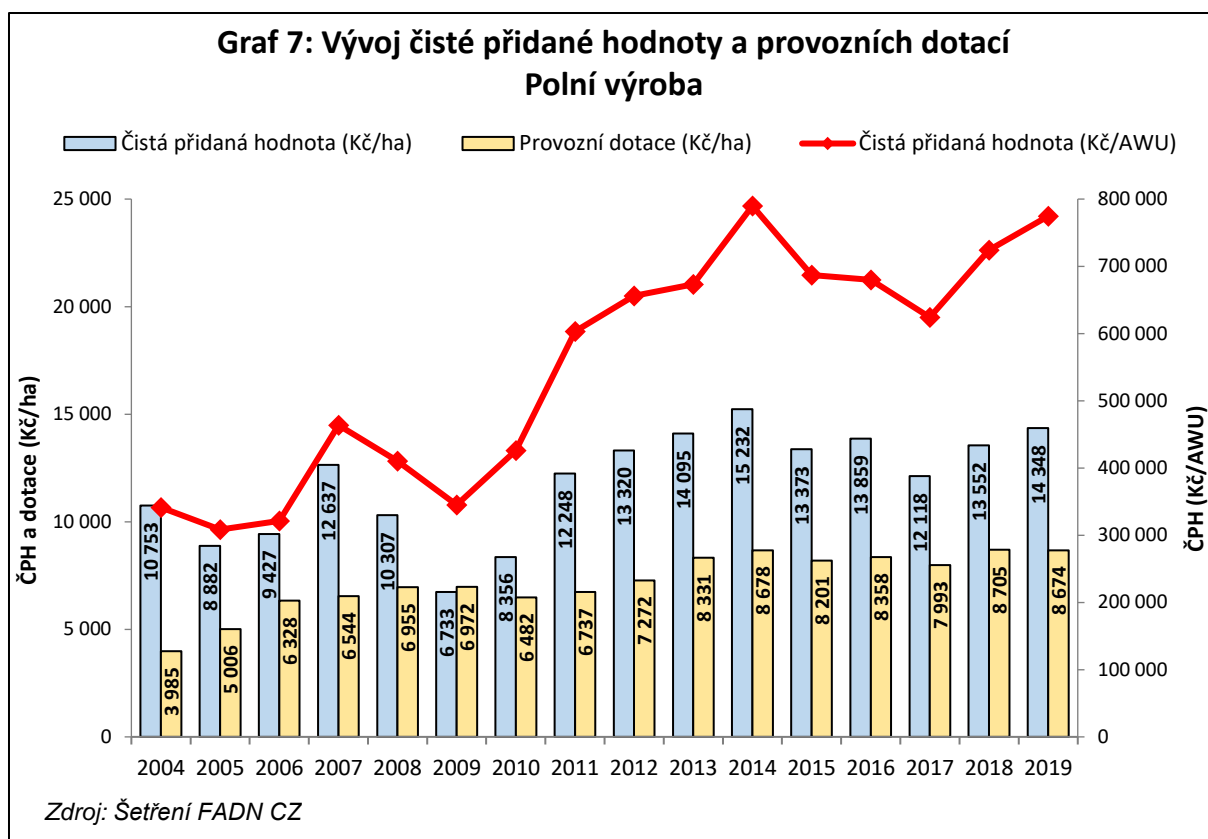
VZ polní výroba je nejpočetněji zastoupené výrobní zaměření. Tyto podniky většinou hospodaří mimo oblasti s přírodními omezeními (ANC, dřívě LFA), z produkčního pohledu na zemědělsky hodnotnějších půdách. Nejdůležitější složkou pro tvorbu hodnoty produkce je u tohoto VZ rostlinná výroba. Nejvýznamnější komoditou jsou obiloviny s téměř 50% podílem na produkci RV (v roce 2019 podíl 49,3 %). Druhou významnou komoditou jsou olejniny (23,1% podíl), dalšími pak zelenina (8,2 %), cukrovka (5,2 %), brambory (4,7 %) a ostatní plodiny. Výsledná hodnota rostlinné produkce je ovlivněna dosaženými výnosy plodin a zároveň cenami zemědělských výrobců (CZV). Oproti podnikům zabývajícím se ve větší míře živočišnou výrobou mají podniky polní výroby nižší náklady především z důvodu menších nároků na vstup práce a minimálních vstupů do ŽV. Z pohledu ekonomické úspěšnosti patří polní výroba k neefektivnějším VZ, nicméně je třeba zmínit i negativní aspekty tohoto intenzivního způsobu hospodaření, které mohou vést ke snižování kvality půdního fondu způsobenému mimo jiné nedostatečným používáním organických hnojiv.

V hodnoceném období kolísá u skupiny podniků poľní výroby úroveň čisté přidané hodnoty přepočtené na jednotku plochy od 6 733 Kč/ha z. p. (rok 2009) do 15 232 Kč/ha z. p. (rok 2014). Ekonomické výsledky podniků za roky 2004, 2007, 2009, 2011 a 2014 potvrzují rozhodující vliv hodnoty celkové produkce, resp. produkce rostlinné výroby na vývoj ČPH/ha. Provozní dotace mají stabilizační účinek. Nejdůležitější složkou provozních dotací představuje Jednotná platba na plochu (SAPS) s průměrným 60% podílem.

Nejvyšší ekonomická úroveň, měřená ukazatelem ČPH/AWU, byla u podniků poľní výroby dosažena v roce 2014 ve výši 789,83 tis. Kč/AWU. Nejvyšší meziroční změna ČPH/AWU (nárůst o 41,6 %) byla mezi roky 2010 a 2011 (z 425,82 tis. Kč na 602,97 tis. Kč). Podniky zaměřené na poľní výrobu dlouhodobě dosahují absolutně nejvyšších hodnot ČPH/AWU v rámci podnikové typologie EU s ohledem na nízkou pracovní náročnost. V období 2004-2019 je poměrně velký rozptyl hodnot ČPH/AWU (od 308,41 tis. Kč do 789,83 tis. Kč).

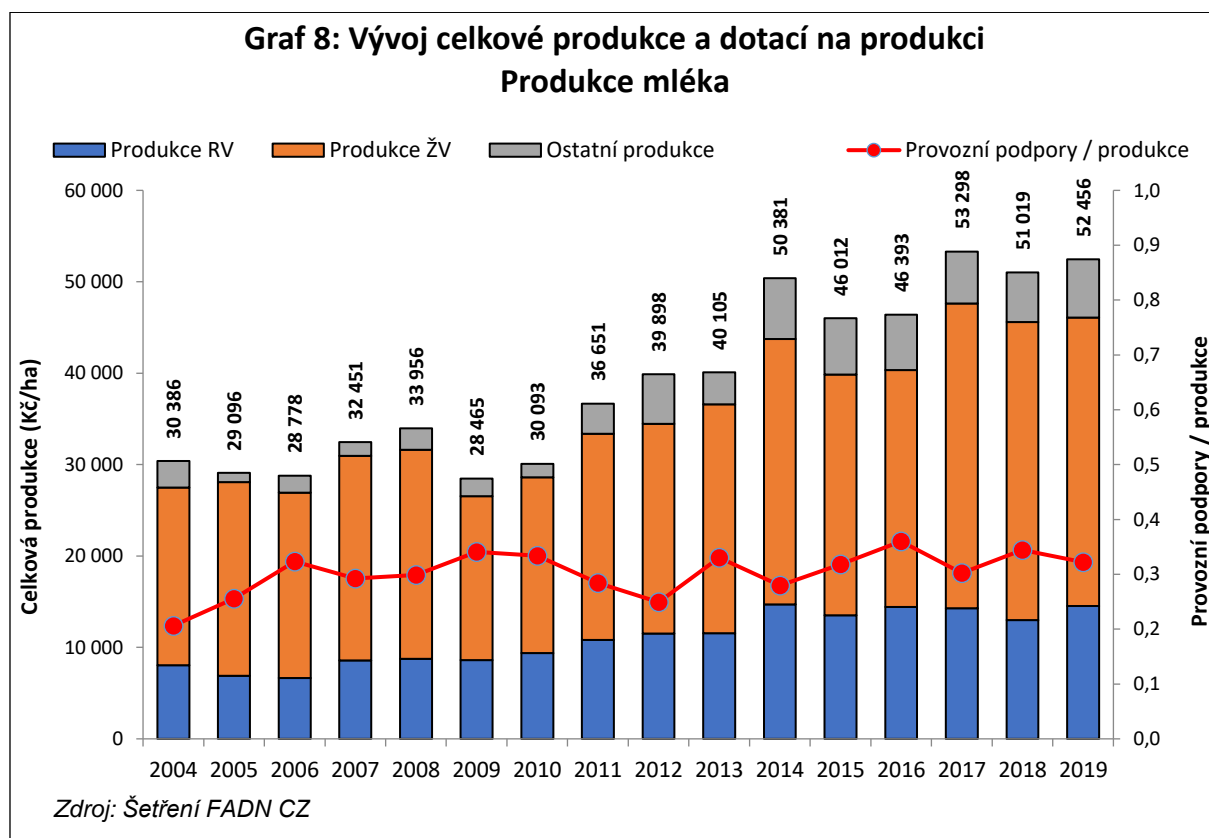
Výrobní zaměření Produkce mléka a Smíšená výroba

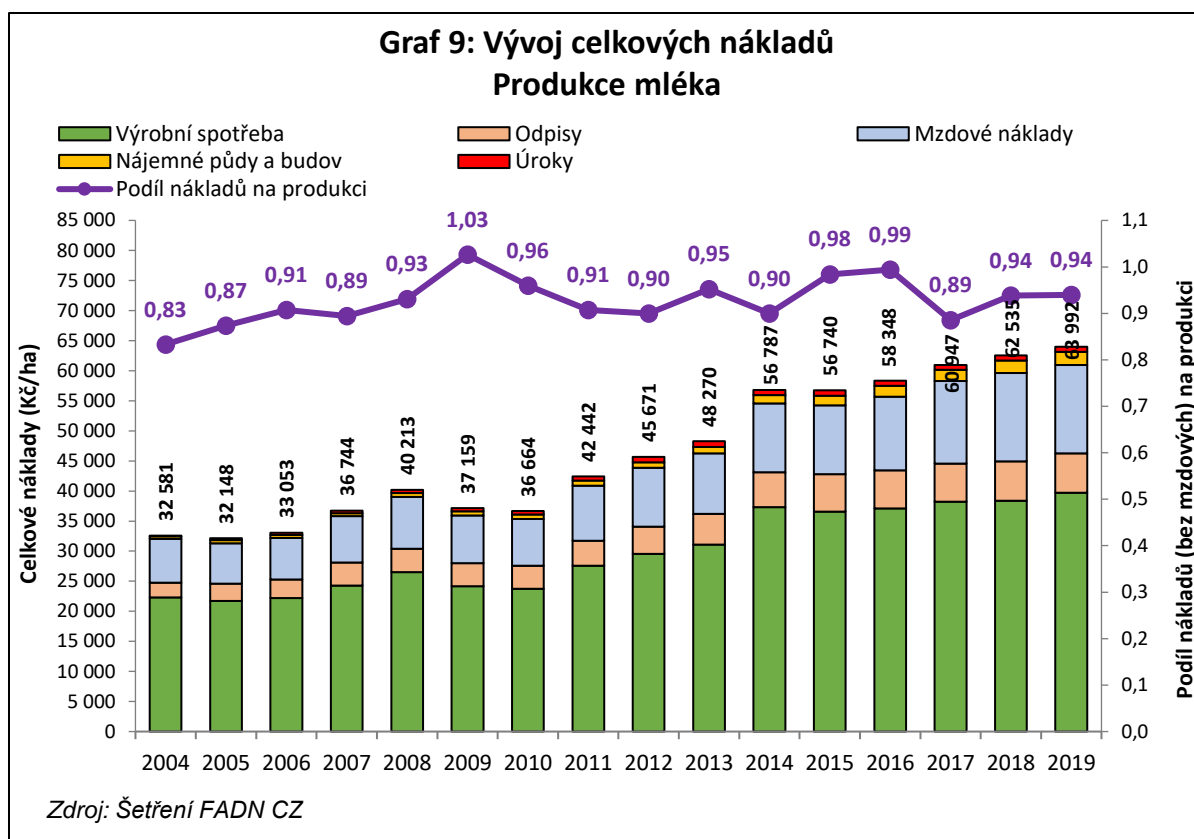
Do výrobního zaměření (VZ) produkce mléka patří podniky, které se zabývají chovem zvířat zkrmlujících objemnou píci a zároveň dojnice tvoří více než 3/4 této kategorie zvířat. Skupina podniků VZ smíšená výroba zahrnuje podniky se smíšenou rostlinnou a živočišnou výrobou s významným podílem chovu krav s tržní produkcí mléka a s chovem skotu, ovcí a koz. Do tohoto VZ jsou však zařazeny i podniky zaměřené pouze na smíšenou rostlinnou výrobu s absencí živočišné výroby.

Zde je nutné zmínit, že z celkové hodnoty mléka jsou přibližně dvě třetiny mléčné produkce vyrobeny v rámci VZ smíšená výroba a třetina ve VZ produkce mléka. Podniky patřící do výrobních zaměření produkce mléka a smíšená výroba dlouhodobě dosahují nejvyšších hodnot celkové produkce a celkových nákladů. Nevýhodou podniků specializujících se na produkci mléka je jejich úzká vazba na realizační cenu kravského mléka jako nejdůležitější komoditu při tvorbě hodnoty živočišné produkce. Ve sledovaném období realizační cena mléka velmi kolísala, často až pod hranici rentability. Zhoršená ekonomika v odvětví produkce mléka zapříčinila zvýšení porážek jatečných krav a jalovic a další snižování počtu dojného skotu. Z dlouhodobého hlediska se stavy krav s tržní produkcí mléka (dojnic) v České republice snižují, od roku 2004 došlo k poklesu o více než 16 % (z 433 tis. ks na 365 tis. ks). Snižování stavů dojnic však dokáže kompenzovat dlouhodobý trend zvyšování dojivosti. Přestože se stavy dojnic neustále snižují, zvyšující se dojivost dokáže tento pokles natolik kompenzovat, že se

celkové množství vyprodukovaného mléka zvyšuje. Na začátku sledovaného období v roce 2004 byla zjištěna roční dojivost 5 912 l/dojnici, zatímco v roce 2019 byla dojivost 8 473 l/dojnici.

Podniky těchto výrobních specializací jsou charakteristické vysokou intenzitou živočišné výroby, s čímž souvisí zvýšené náklady na krmiva, veterinární náklady a především mzdové náklady. Tyto podniky vykazují nejvyšší hodnoty vstupu práce, charakterizované parametrem AWU/100 ha (roční pracovní jednotka = 2 000 odpracovaných hodin/100 ha). V roce 2019 vykázaly podniky VZ produkce mléka nejvyšší hodnotu tohoto parametru (3,60 AWU/100 ha), následovaly podniky VZ smíšená výroba (2,80 AWU/100 ha) a podniky VZ chov skotu, ovcí, koz a ostatních zvířat ZOP (2,11 AWU/100 ha). Nejnižší nároky na vstup práce vykázaly podniky výrobního zaměření polní výroba (1,85 AWU/100 ha). S hodnotou parametru vstupu práce úzce souvisí vynaložené mzdové náklady, které byly nejvyšší u podniků VZ produkce mléka (14 690 Kč/ha) a u podniků VZ smíšená výroba (12 116 Kč/ha). Naopak podniky zaměřené na polní výrobu vykázaly mzdové náklady ve výši pouze 6 027 Kč/ha a podniky VZ chov skotu, ovcí, koz a ostatních zvířat ZOP dokonce pouze 4 047 Kč/ha. Vyšší nároky na mzdové náklady mají podniky právnických osob, podniky fyzických osob vykazují vysoký podíl neplacené práce a dlouhodobě dosahují nižší úrovně celkových nákladů.

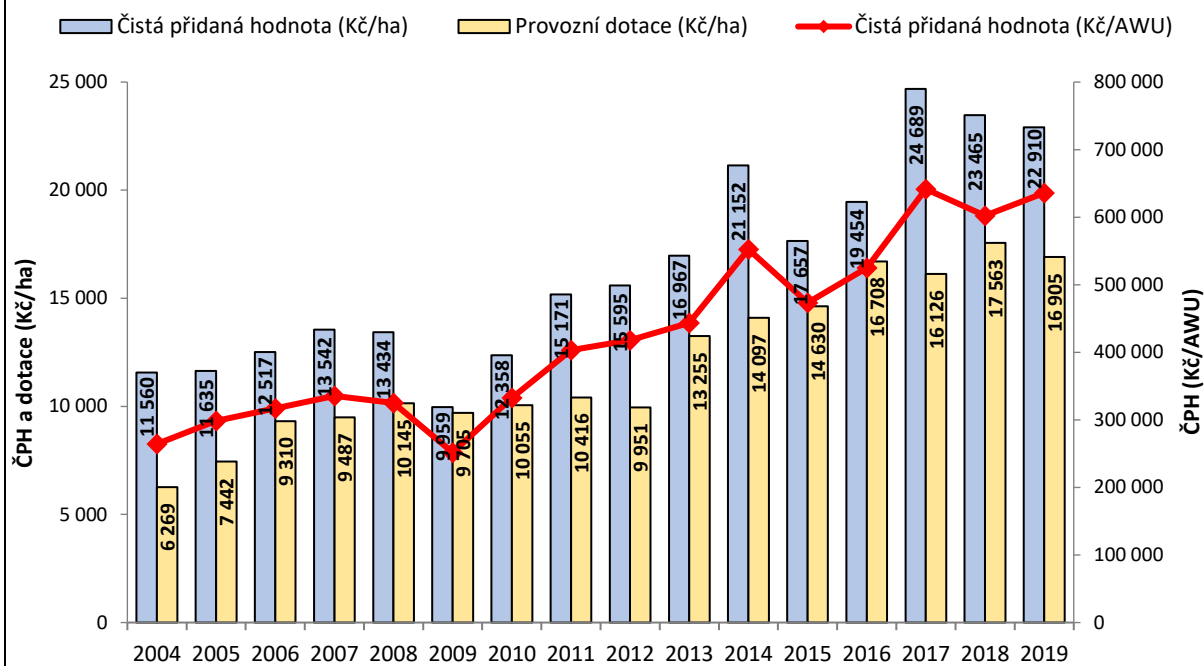

Celková hodnota provozních dotací se u podniků zaměřených na produkci mléka od vstupu ČR do EU stále zvyšuje. V rámci srovnávaných výrobních zaměření dosahuje VZ produkce mléka nejvyšších hodnot. Provozní dotace jsou u těchto podniků až o 40 % vyšší, než je průměrná hodnota dotací v souboru FADN celkem. K největší meziroční změně provozních dotací (nárůst o 33,2 %) došlo mezi roky 2012 a 2013 (z 9 951 Kč/ha na 13 255 Kč/ha). Byla způsobena nárůstem ostatních dotací vyvolaným změnou metodiky účtování podpor na obnovitelné zdroje energie. Ve VZ produkce mléka tvoří podpory OTE více než polovinu ostatních dotací, protože podniky provozují výrobu elektrické energie z obnovitelných zdrojů energie, zejména BPS. Většina podniků tohoto výrobního zaměření hospodaří v oblastech s přírodními omezeními. Proto jsou dotace na ANC (dříve LFA) a environmentální dotace, po Jednotné platbě na plochu a ostatních dotacích, třetí nejvýznamnější skupinou podpor.

Čistá přidaná hodnota přepočtená na ha z. p. i na roční pracovní jednotku (AWU) má v průběhu sledovaného období podobné rozložení. ČPH vykazuje rostoucí trend kromě propadu v roce 2009, kdy je vlivem poklesu celkové produkce tvořena výhradně provozními dotacemi.

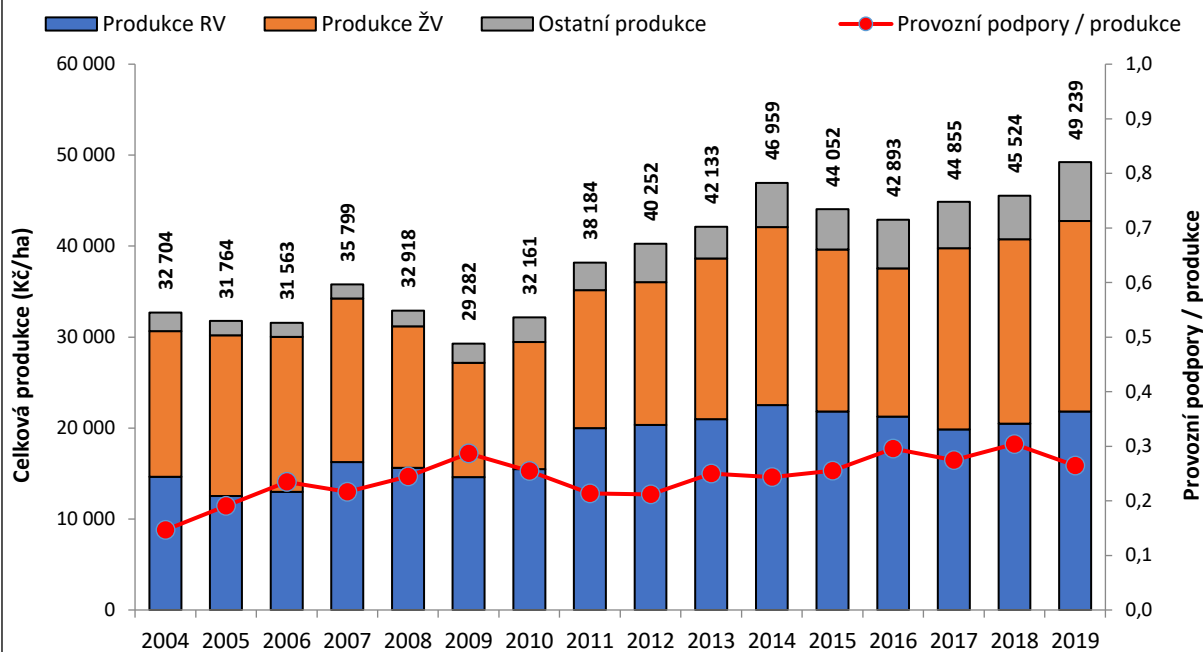
V roce 2014 a 2017 dosáhly podniky VZ produkce mléka nejlepších výsledků u obou ukazatelů čisté přidané hodnoty a zároveň největšího meziročního nárůstu. Rozhodujícím faktorem bylo zvýšení celkové produkce, resp. produkce živočišné výroby. Vzrostla mléčná užitkovost na 7 025 l, resp. 7 858 l/dojnici/rok a současně realizační cena kravského mléka na 9,28 Kč/l, resp. 8,48 Kč/l.

**Graf 10: Vývoj čisté přidané hodnoty a provozních dotací
Produkce mléka**

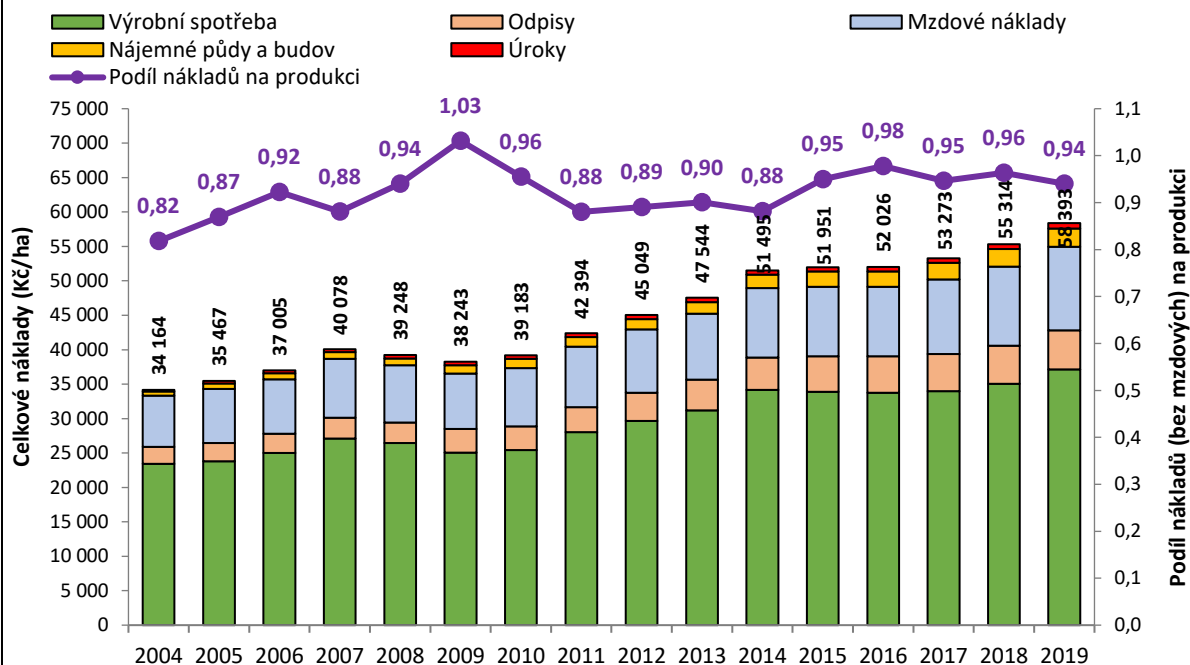
Zdroj: Šetření FADN CZ

**Graf 11: Vývoj celkové produkce a dotací na produkci
Smíšená výroba**

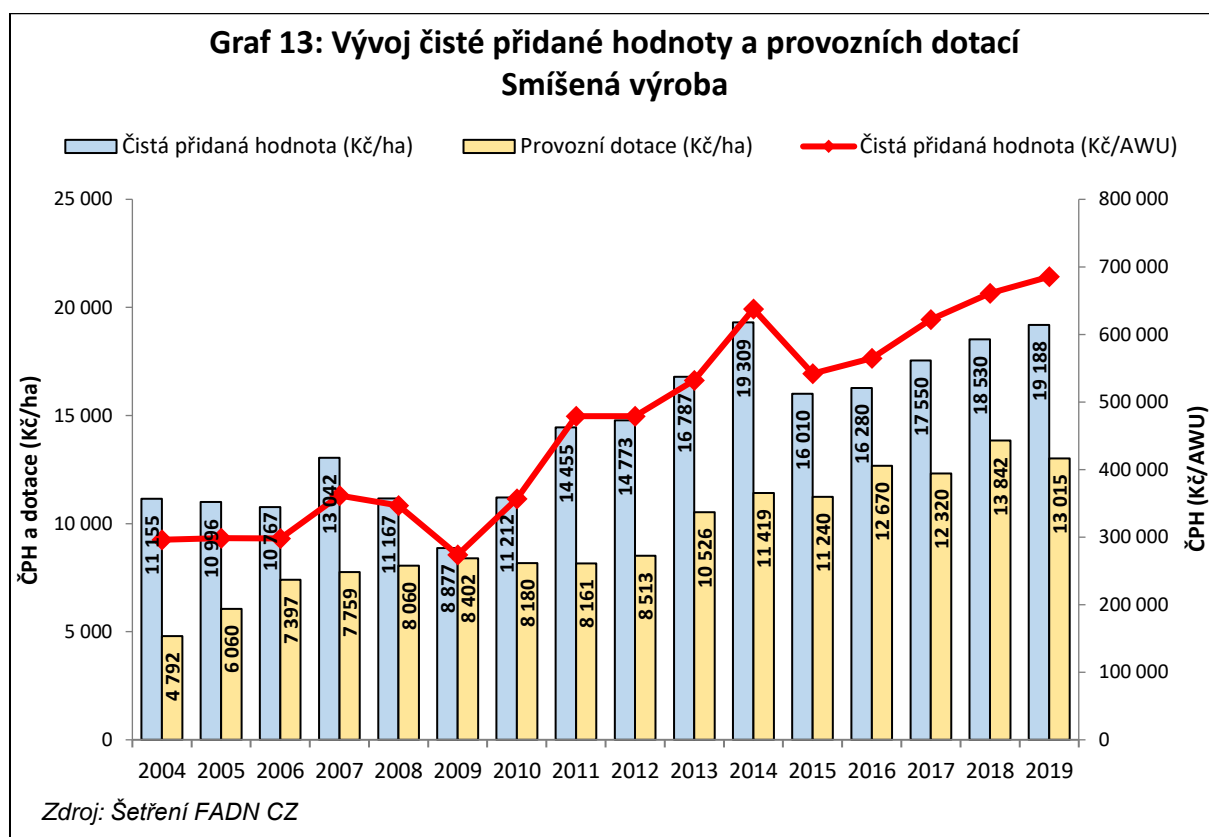
Zdroj: Šetření FADN CZ

**Graf 12: Vývoj celkových nákladů
Smíšená výroba**

Zdroj: Šetření FADN CZ

Od roku 2004 se celkový objem provozních dotací zvyšoval i u podniků VZ smíšená výroba. Nejvyšší hodnoty 13 842 Kč/ha bylo dosaženo v roce 2018 vlivem meziročního nárůstu ostatních dotací a dotací na ANC. Vývoj provozních dotací má velmi podobný charakter jako u podniků VZ produkce mléka. V roce 2013 se zvedla úroveň provozních dotací z 8 513 Kč/ha na 10 526 Kč/ha vlivem již zmiňovaných podpor OTE. Trend růstu hodnot ČPH/AWU kopíruje od roku 2004 vývoj ČPH/ha z. p. Nejvyšší hodnota ČPH/ha byla zaznamenána v roce 2014, nejvyšší hodnota ČPH/AWU v roce 2019, protože došlo k poklesu vstupu pracovní síly. Rok 2014 lze považovat za produkčně a ekonomicky nadprůměrný. Vzrostla celková produkce při současném zvýšení provozních dotací. Největší meziroční změna čisté přidané hodnoty o 30 % (jak ČPH/ha, tak ČPH/AWU) nastala mezi roky 2010 a 2011 při téměř identické úrovni provozních dotací. Příčinou je zvýšení celkové produkce o téměř 19 % provázené zlepšením poměru výrobní spotřeby k celkové produkci z 0,8 na 0,7. Srovnatelná situace jako v roce 2011 nastala i v ekonomicky příznivém roce 2007. Faktem ovšem zůstává, že provozní dotace tvoří v tomto výrobním zaměření více než 70 % hodnoty ČPH/ha.

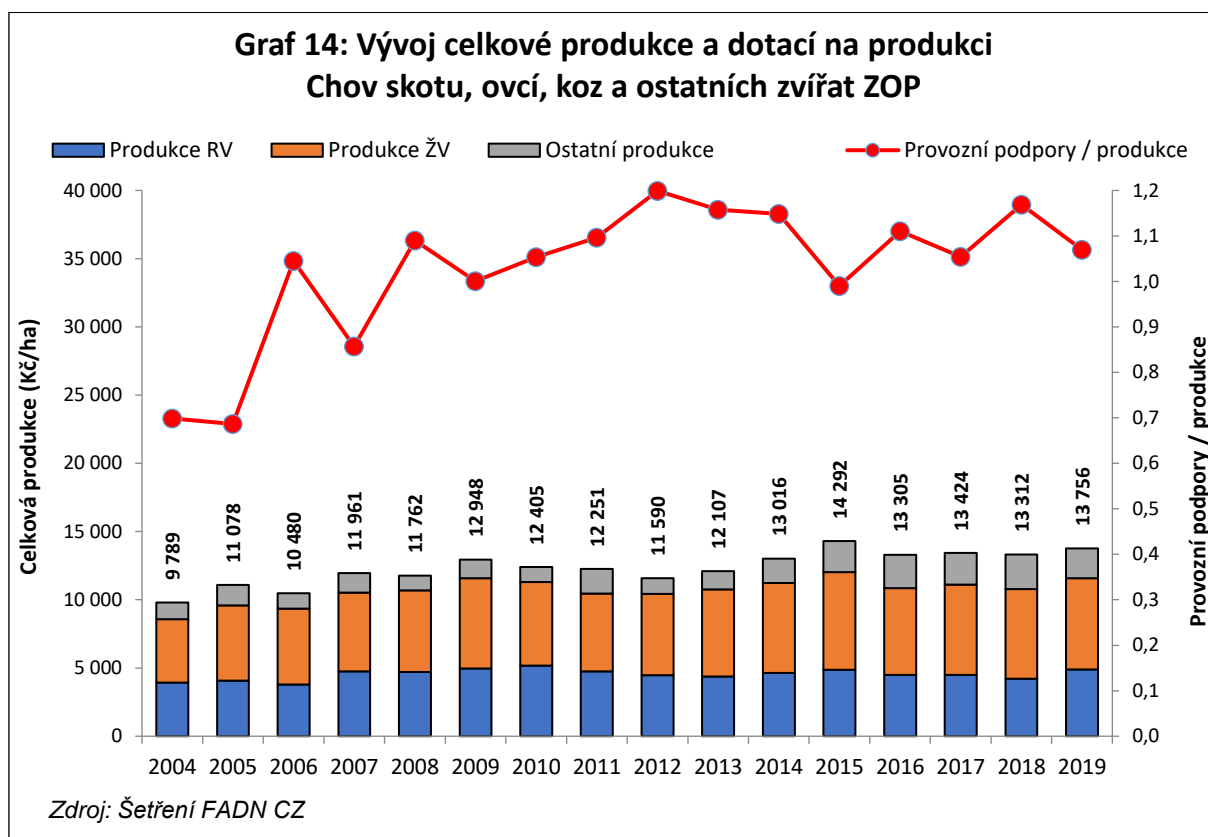

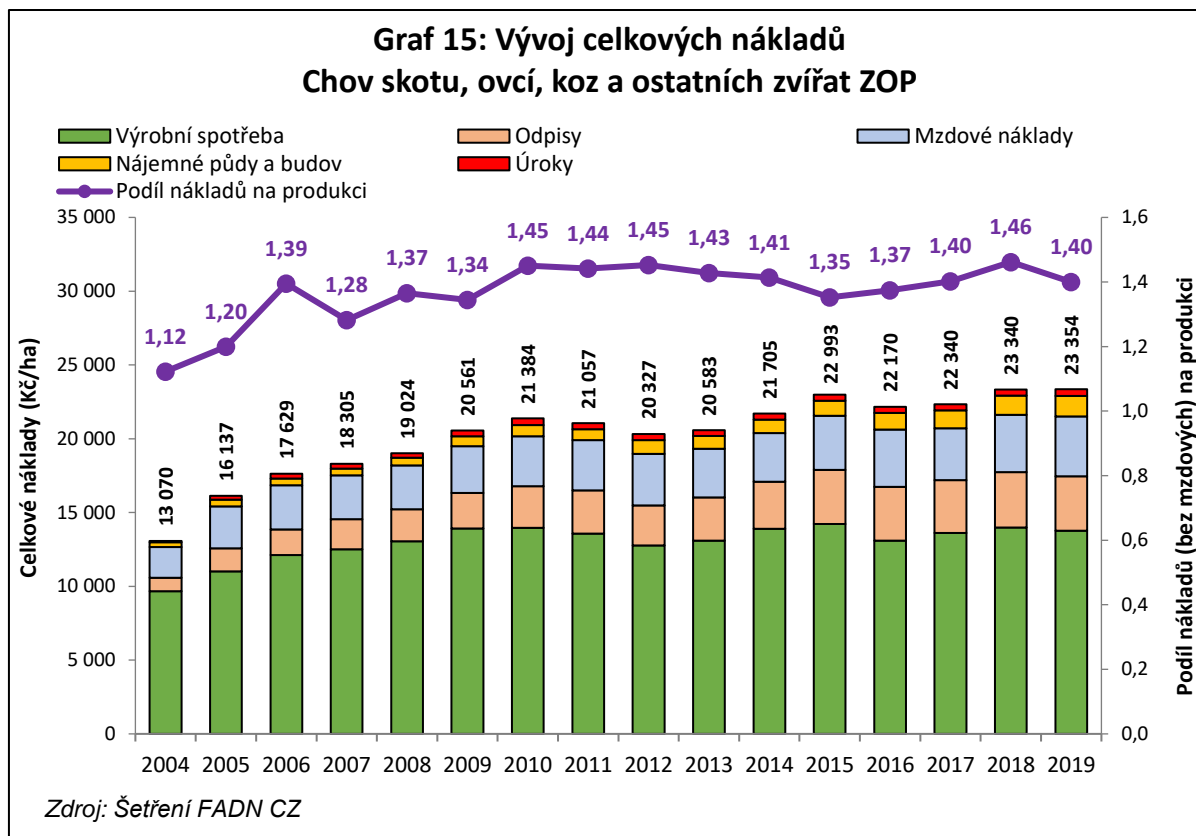
Výrobní zaměření Chov skotu, ovcí, koz a ostatních zvířat ZOP

Podniky VZ chov skotu, ovcí, koz a ostatních zvířat ZOP jsou charakteristické extenzivním způsobem hospodaření, s čímž souvisí vykazovaná nižší hodnota produkce, ale i nižší nákladovost. I přes skutečnost, že tato skupina podniků vykazuje dlouhodobě nejnižší úroveň nákladů, vychází

výsledná hodnota ukazatele podílu nákladů (bez mzdových) na produkci nejvyšší ze všech hodnocených VZ, konkrétně za celé sledované období se pohybovala v rozmezí od 1,12 do 1,40 (viz graf 15). Podniky ostatních sledovaných VZ dlouhodobě vykazují hodnoty tohoto ukazatele pod 1. Pouze v ekonomicky nepříznivém roce 2009 byla jeho hodnota u všech skupin podniků nad 1, což znamenalo, že výsledná produkce nepokryla náklady (bez mzdových) daného roku.

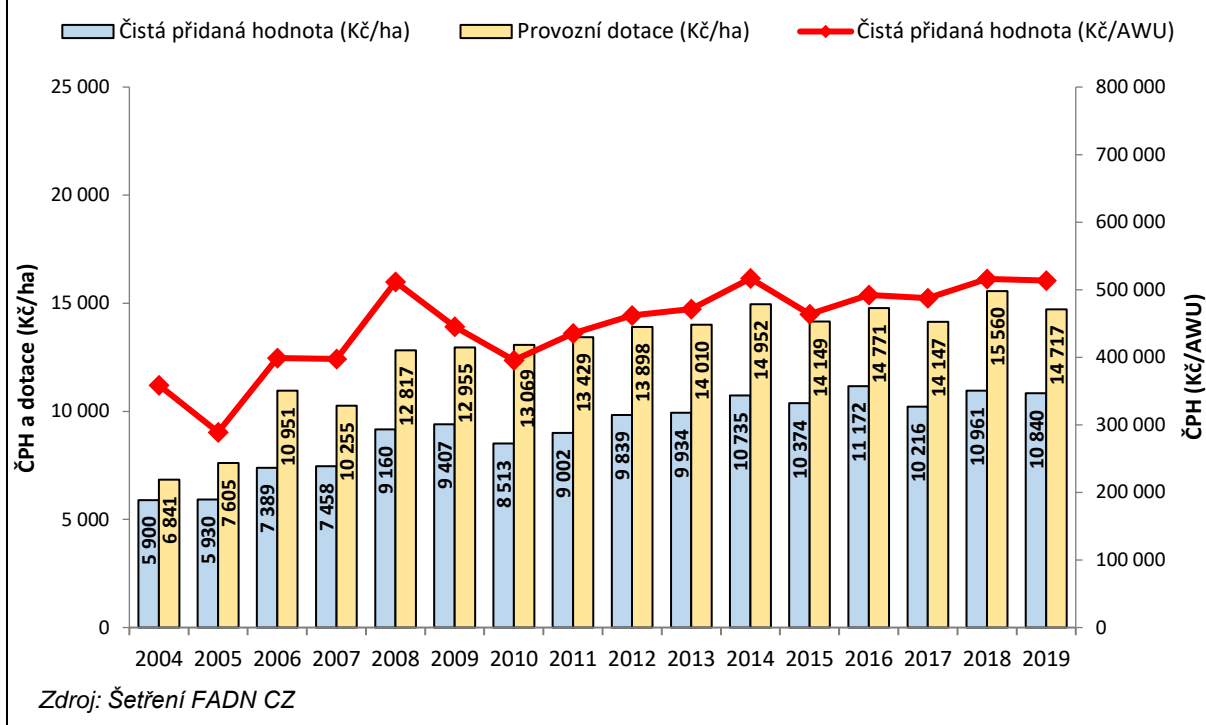
Význam podniků tohoto výrobního zaměření spočívá také v mimoprodukčních funkcích zemědělství a v obhospodařování krajiny převážně v oblastech s přírodními omezeními. Většina podniků v rámci tohoto VZ hospodaří výhradně ekologickým způsobem (bez souběžné konvenční produkce), konkrétně v roce 2019 to bylo 68,7 % podniků. Podniky VZ chov skotu, ovcí, koz a ostatních zvířat ZOP jsou charakteristické vysokou hodnotou podílu provozních podpor k celkové dosažené produkci (viz graf 14). Čím je hodnota tohoto koeficientu vyšší, tím je vyšší závislost podniků na čerpaných podporách. Podniky dané specializace nejenom že dlouhodobě dosahují nejvyšších hodnot tohoto ukazatele, ale dokonce došlo k jeho zvýšení nad 1, což značí čerpání vyšších podpor, než je dosažená hodnota produkce. Podniky ostatních výrobních specializací dosahují výše tohoto parametru okolo hodnoty 0,3.

Podniky specializované na chov skotu, ovcí, koz a ostatních zvířat zkrmujičích objemnou píci jsou jediným výrobním zaměřením, kde je úroveň čisté přidané hodnoty v přepočtu na ha z. p. nižší než suma provozních dotací. Tyto podniky jsou charakteristické v rostlinné výrobě převažujícím zastoupením krmných plodin, v živočišné výrobě pak extenzivním chovem přežvýkavců. Trvale vykazují vysokou úroveň provozních dotací s více než 50% podílem environmentálních dotací a dotací na ANC. Provozní dotace, ČPH/ha i ČPH /AWU zaznamenaly relativně stabilní vývoj. Z dlouhodobého hlediska jsou jejich ekonomické výsledky vyrovnané. Nejnižší diference mezi hodnotou ČPH a provozními dotacemi byla mezi roky 2004 a 2005, protože byl nejmenší rozdíl mezi celkovou produkcí a výrobní spotřebou spolu s odpisy. Zároveň byla nejnižší úroveň dotací.

**Graf 16: Vývoj čisté přidané hodnoty a provozních dotací
Chov skotu, ovcí, koz a ostatních zvířat ZOP**

Zemědělská účetní datová síť FADN je jediným harmonizovaným zdrojem informací Evropské Komise o ekonomické situaci zemědělských podniků v členských státech Evropské unie. Souhrnné výsledky prezentované v příspěvku nabízí pohled na hospodaření zemědělských podniků od vstupu ČR do EU až do roku 2019. Jsou z nich patrné poměrně významné rozdíly v hodnoceném období.

Z ekonomického hlediska došlo po vstupu do EU ke zlepšení rentability agrárního sektoru. V letech 2004-2019 přispěla k finanční stabilitě zemědělství ČR zejména Společná zemědělská politika EU, která otevřela zemědělským podnikům přístup k čerpání dotací z rozpočtu Evropské unie. Poskytování přímých plateb a některých podpor Programu rozvoje venkova (PRV) je však „podmíněno“ dodržováním vybraných legislativních předpisů v oblasti kontroly podmíněnosti (Cross compliance), což je administrativně značně náročné. Datová síť FADN na jedné straně slouží pro budoucí nastavení SZP, ale současně umožňuje zpětně vyhodnocovat dopady vyhlášených reforem.